

*Погребняк Володимир Яковлевич,
суддя Вищого господарського суду України,
член Ради суддів господарських судів України*

УЧАСТЬ ОРГАНІВ СУДДІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ВИРІШЕННІ ПИТАНЬ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДДІВ НА АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСАДИ В СУДАХ (на прикладі діяльності Ради суддів господарських судів України)

Відповідно до частини 2 статті 130 Конституції України для вирішення питань внутрішньої діяльності судів діє суддівське самоврядування.

У науковій правовій літературі утвердилася думка, що ефективне суддівське самоврядування є однією з інституційних гарантій функціонування судової системи [1, с. 84].

На час прийняття Конституції України діяв Закон України «Про органи суддівського самоврядування» від 02.02.1994 р. № 3909-ХІІ, відповідно до частини 2 статті 1 якого суддівське самоврядування — це колективне вирішення професійними судьями питань внутрішньої діяльності судів.

Частиною 3 цієї ж статті встановлено, що до питань внутрішньої діяльності судів належать: організаційне і кадрове забезпечення судів, матеріально-технічне, фінансове забезпечення функціонування судів і діяльності суддів, соціальний захист і побутове забезпечення суддів і членів їх сімей та інші питання, не пов'язані із здійсненням правосуддя.

Порядок здійснення суддівського самоврядування визначався Конституцією України, цим та іншими законами України, регламентом і положеннями, що приймаються з'їздом суддів України, конференціями або зборами суддів.

Частиною 5 статті 1 вказаного Закону було встановлено, що суддівське самоврядування здійснюється через конференції суддів місцевих та апеляційних судів (крім військових і господарських судів), конференцію суддів військових судів, конференцію суддів господарських судів, збори суддів вищих спеціалізованих судів, збори суддів Верховного Суду України, з'їзд суддів України.

Поряд з цим, у вітчизняній правовій науці практично відсутні (за деякими винятками) дослідження організаційних форм суддівського самоврядування, особливостей їх нормативного врегулювання тощо [2, с. 122].

Очевидно, що до питань організаційного та кадрового забезпечення діяльності судів у широкому розумінні мають бути віднесені і питання призначення суддів на адміністративні посади в судах, а органи суддівського самоврядування повинні мати на вирішення цих питань безпосередній вплив.

Традиційно для нашої правової ментальності питання призначення суддів на адміністративні посади в судах є одним з найважливіших, особливо в контексті визначення органу, повноважного здійснювати призначення суддів на ці посади.

У різні періоди недалекої поки що історії такими повноваженнями були наділені: Пре-

зидент України (відповідно до частини 5 статті 20 Закону України «Про судоустрій України» від 07.02.2002 р. № 3018-III), Рада суддів України (відповідно до рішення від 31.05.2007 р. № 50 щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції та звільнення з цих посад).

Верховна Рада України 30.05.2007 р. прийняла Постанову «Про тимчасовий порядок призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад», відповідно до якої тимчасово функцію призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад виконує Вища рада юстиції.

Важливість цієї проблеми побічно підтверджується тим, що вона декілька разів ставала предметом розгляду Конституційним Судом України [3, с. 152].

В усіх перелічених вище випадках Конституційний Суд України констатував, що ні Президент України, ні Рада суддів України не наділені повноваженнями щодо вирішення питань призначення суддів на адміністративні посади у судах.

Конституційний Суд України зазначив, що, врегулювавши питання стосовно призначення суддів на адміністративні посади в судах та звільнення з цих посад постановою, а не законом, Верховна Рада України, хоч і діяла в межах наданих їй повноважень, але не у спосіб, який встановила Конституція України, що не відповідає положенням частини 2 статті 19, пункту 14 частини 1 статті 92 Основного Закону.

Втім слід віддати належне законодавцю, який в умовах непростой суспільної дискусії, хоч і не наважився наділити органи суддівського самоврядування повноваженнями призначати суддів на адміністративні посади в судах, але в жодному разі не виключив органи суддівського самоврядування із процедурного ланцюжка.

Отже, і під час дії Закону УРСР «Про судоустрій України» від 05.06.1981 р. № 2022-X, і під час дії Закону України «Про судоустрій України» від 07.02.2002 р. № 3018-III та Закону України «Про статус суддів» від 15.12.1992 р. № 2862-XII органи суддівського самоврядування (збори суддів

апеляційного суду, рада суддів, ради суддів спеціалізованих судів) брали участь у процедурі призначення суддів на адміністративні посади в судах.

Прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. № 2453-VI (далі — Закон про судоустрій) започаткувало реалізацію конструктивних напрямів реформування судової влади у контексті наближення її до потреб людини, захисту конституційних прав, свобод та інтересів громадян та юридичних осіб [4, с. 51].

Суттєвих змін зазнала система органів суддівського самоврядування, порядок їх формування та коло завдань.

Відповідно до частини 1 статті 113 Закону про судоустрій для вирішення питань внутрішньої діяльності в Україні діє суддівське самоврядування — самостійне колективне вирішення зазначених питань суддями.

До цих питань належать: організаційне забезпечення судів та діяльності суддів, соціальний захист суддів та їх сімей, а також інші питання, безпосередньо не пов'язані зі здійсненням правосуддя (частина 3 статті 113 Закону про судоустрій).

Відповідно до частини 1 статті 114 Закону про судоустрій організаційними формами суддівського самоврядування є збори суддів, ради суддів, конференції суддів, з'їзд суддів України.

Нарешті була поставлена крапка і в спорі щодо органу, повноважного призначати суддів на адміністративні посади в судах та ролі органів суддівського самоврядування у цьому процесі.

Так, відповідно до частини 2 статті 20 Закону про судоустрій голова місцевого суду, його заступник, голова апеляційного суду, його заступники, голова вищого спеціалізованого суду, його заступники призначаються на посади строком на п'ять років із числа суддів цього суду та звільняються з посад Вищою радою юстиції за поданням відповідної ради суддів.

Статтею 29¹ Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15.01.1998 р. № 22/98-ВР, з наступними змінами, встановлено, що кан-

дидатури на посади голови суду, заступника голови суду вносяться до Вищої ради юстиції за поданням відповідної ради суддів і розглядаються на засіданні Вищої ради юстиції персонально. Під час такого засідання з кандидатом проводиться співбесіда.

Доцільно згадати, що Конституційний Суд України у Рішенні від 21.06.2011 р. № 7-рп/2011 у справі про повноваження державних органів у сфері судоустрою припинив конституційне провадження у справі щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) положень частини другої статті 20 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. № 2453-VI, статті 29¹ Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15.01.1998 р. № 22/98-ВР, з наступними змінами, у яких закріплено повноваження Вищої ради юстиції призначати суддів на адміністративні посади в судах та звільняти їх з цих посад.

Відповідно до частини 1 статті 118 Закону про судоустрій конференція суддів — це зібрання суддів (делегатів) відповідних судів, на якому вони обговорюють питання діяльності цих судів та приймають колективні рішення з обговорюваних питань.

Конференція суддів обирає відкритим або таємним голосуванням з числа делегатів конференції раду суддів, яка є виконавчим органом конференції суддів (частина 4 статті 118 Закону про судоустрій).

Законом про судоустрій передбачено, що до рад суддів входять по 11 суддів, обраних відповідними конференціями суддів.

Законом про судоустрій саме ради суддів відповідних судів наділені повноваженнями вносити подання Вищій раді юстиції щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах та звільнення їх з таких посад.

Перший склад Ради суддів господарських судів було сформовано конференцією суддів господарських судів України 20.08.2010 р.

На виконання рішення конференції суддів господарських судів України № 31, з метою виявлення серед суддів осіб, здатних до адміністрування в судах, Радою суддів господарських судів України було розроблено та 12.11.2010 р. затверджено Положення про

кадровий резерв на заміщення адміністративних посад у господарських судах (далі — Положення).

Відповідно до Положення формування кадрового резерву має забезпечувати зайняття адміністративних посад у господарських судах всіх рівнів особами, які за своїми діловими та моральними якостями здатні здійснювати відповідні повноваження.

Передбачено, що зарахування до кадрового резерву здійснюється на підставі рекомендації зборів суддів відповідного суду, голови місцевого, апеляційного чи Вищого господарського суду.

Зарахування до кадрового резерву для заміщення посади Голови Вищого господарського суду України здійснюється на підставі окремого рішення Ради суддів господарських судів України з додержанням вимог пункту 2.1 цього Положення.

Положенням передбачено, що до кадрового резерву зараховуються, як правило, не менше двох кандидатів на одну адміністративну посаду.

Станом на листопад 2012 р. до кадрового резерву на заміщення адміністративних посад в судах зараховано 174 особи.

За період з серпня 2010 р. по листопад 2012 р. Радою суддів господарських судів України до Вищої ради юстиції було внесено 38 подань про призначення голів судів (у тому числі Голови Вищого господарського суду України, голів апеляційних господарських судів) і 51 подання щодо призначення заступників голів судів.

У всіх випадках на засіданнях Ради суддів господарських судів України заслухано кандидатів на заміщення адміністративних посад, розглянуті відповідні матеріали, в тому числі за результатами вивчення організації діяльності ряду місцевих та апеляційних господарських судів.

Прийняті рішення про надання рекомендації тому чи іншому кандидату на заміщення адміністративної посади в суді ґрунтувалося на заслугах кандидата з урахуванням кваліфікації, моральних якостей, професіоналізму та ефективності.

Наразі постає питання: а чому приділяла-

ся і приділяється сьогодні така увага питанню, хто саме із суддів обійматиме адміністративну посаду в суді? Хіба не гідні всі судді суду за визначенням виконувати представницькі функції?

Видається, що відповідь на це питання полягає в такому.

Згідно з пунктом 1 частини 6 статті 122 Закону про судоустрій Рада суддів господарських суддів України здійснює контроль за організацією діяльності відповідних судів, заслуховує інформацію голів цих судів про діяльність судів, інформацію Голови Державної судової адміністрації України з питань матеріального забезпечення відповідних судів; а згідно з пунктом 3 частини 6 статті 122 вказаного Закону Рада суддів господарських судів вносить подання Вищій раді юстиції щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах та звільнення їх з цих посад.

У свою чергу, повноваження голів місцевих, апеляційних господарських та Голови Вищого господарського суду України визначені положеннями статей 24, 29, 34 Закону про судоустрій.

Так, відповідно до статті 24 голова місцевого господарського суду контролює ефективність діяльності апарату суду (пункт 3 частини 1 статті 24), контролює ведення в суді судової статистики, дбає про інформаційно-аналітичне забезпечення суддів з метою підвищення якості судочинства (пункт 7 частини 1 статті 24).

Аналогічними повноваження наділено голову апеляційного господарського суду (пункти 3, 7 частини 1 статті 29).

Реалізуючи повноваження, визначені пунктом 1 частини 6 статті 122 Закону про судоустрій, та з метою забезпечення єдності системи господарських судів, Радою суддів господарських судів України протягом 2011—2012 років здійснено вивчення організації діяльності ряду місцевих та апеляційних господарських судів у всіх регіонах України відповідно до Методичних рекомендацій, затверджених рішенням Ради суддів господарських судів України.

З прийняттям Закону про судоустрій ак-

туальним стало питання вдосконалення роботи господарських судів, особливо з урахуванням якісно нової ролі керівника апарату суду та апарату суду в цілому, взаємодії голови суду та керівника апарату тощо.

Результати вивчення організації діяльності господарських судів свідчать, що якість організації роботи в різних господарських судах є неоднаковою.

Зважаючи на досвід, набутий в результаті такого вивчення, обґрунтовано можна стверджувати, що якість організації роботи в суді в першу чергу залежить від особистих якостей, ділових та організаційних здібностей суддів, які перебувають на адміністративних посадах у судах.

Цілком можна погодитися з Д. М. Притикою у визначенні критеріїв професійних якостей кандидатів на посаду судді, які, на його думку, умовно можна поділити на три групи професійно важливих для суддівської діяльності ознак особи та поведінки кандидата: професійні (ділові) здібності, психологічні риси, моральні якості [5, с. 70].

Якщо перелічені критерії професійного відбору виправдані для осіб, які ще тільки бажають опанувати професію судді, то судді, які претендують на заміщення адміністративних посад у суді, додатково повинні володіти здібностями до адміністрування.

Очевидною є і необхідність постійного та систематичного підвищення судьями, які перебувають на адміністративних посадах у судах, рівня знань (у тому числі теоретичних) у сфері судового адміністрування.

Відповідно до пункту 2 частини 1 статті 82 Закону про судоустрій Національна школа суддів України здійснює підготовку суддів, яких призначено на адміністративні посади в судах.

Згідно з пунктом 4 частини 1 статті 27 Закону про судоустрій апеляційний суд надає місцевим судам методичну допомогу в застосуванні законодавства.

Згідно з пунктом 5 частини 1 статті 32 Закону про судоустрій вищий спеціалізований суд надає методичну допомогу судам нижчого рівня з метою однакового застосування норм Конституції та законів України у судо-

вій практиці на основі її узагальнення та аналізу судової статистики; дає спеціалізованим судам нижчого рівня рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства у вирішенні справ відповідної судової юрисдикції.

Положеннями Закону України про судострій передбачено, що результатом сукупної комплексної дії перелічених органів судової влади є вдосконалення організації роботи суду, якісне покращення адміністрування господарських судів, а отже, і забезпечення умов для належного здійснення правосуддя [4, с. 62].

І насамкінець про перспективи.

Як відомо, в Україні створена і плідно працює Конституційна Асамблея, яка має запропонувати суспільству проект змін до Конституції України.

На конференції суддів господарських судів, яка відбулася у м. Харкові 23.11.2012 р., серед інших питань обговорено проект закону «Про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів», який базується на напрацюваннях Конституційної Асамблеї.

Серед новел вказаного проекту: особливий порядок скасування суддівської недоторканності; утворення, реорганізація та ліквідація судів виключно законом; мінімізація впливу політичних інституцій на органи су-

дової влади через зміну процедур відбору та призначення судді на посаду, підвищення по службі або припинення його повноважень; запровадження якісно нового принципу формування Вищої ради юстиції, у складі якої з 20 членів 12 будуть суддями, обраними самими суддями на з'їзді суддів України із забезпеченням представництва суддів судів різних інстанцій та спеціалізацій.

З огляду на зміну принципів формування складу Вищої ради юстиції, що сприятиме зміцненню її незалежності від органів законодавчої та виконавчої влади, конференція суддів господарських судів підтримала запропоновані законопроект змін до Основного Закону України, які передбачають наділення Вищої ради юстиції повноваженнями щодо відбору та призначення судді на посаду, підвищення по службі або припинення його повноважень, скасування суддівської недоторканності тощо.

Якщо задекларована мета буде досягнута, можна буде стверджувати, що процедура призначення суддів на адміністративні посади в судах в Україні повністю відповідає визначеним міжнародним стандартам незалежності судової влади, передбаченим Європейською хартією «Про статус суддів», та Рекомендаціям Комітету Міністрів Ради Європи, зокрема Рекомендації № (94) 12 «Про незалежність, дієвість та роль суддів».

Список використаних джерел

1. Осетинський А. Й. Незалежність судової влади в Україні в контексті міжнародних стандартів / А. Й. Осетинський // Вісник господарського судочинства. — 2010. — № 3. — С. 83—92.
2. Коротун О. М. Деякі питання нормативного врегулювання організаційних форм суддівського самоврядування в системі господарських судів України / О. М. Коротун // Вісник господарського судочинства. — 2008. — № 3. — С. 122—128.
3. Потапенко В. І. Форми взаємовідносин судової влади і парламенту в аспекті забезпечення самостійності суду / В. І. Потапенко // Вісник господарського судочинства. — 2010. — № 4. — С. 150—159.
4. Осетинський А. Й. Актуальні питання підвищення ефективності та якості організації роботи господарських судів в Україні / А. Й. Осетинський // Вісник господарського судочинства. — 2012. — № 5. — С. 51—64.
5. Притика Д. М. Правові засади становлення судової влади в Україні / Д. М. Притика // Вісник господарського судочинства. — 2011. — № 3. — С. 57—72.